

ВПЛИВ ПРАВОВИХ ПРОГАЛИН І КОЛІЗІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Явтушенко А. М.

У даній науковій статті здійснено аналіз змісту законодавчих та інших нормативно-правових актів України, що регулюють порядок встановлення та реалізації на практиці такого державного примусу, як адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а також визначені існуючі з цього приводу правові прогалини і колізії та розроблені науково обґрунтовані шляхи їх подолання.

Зокрема, встановлено, що з часу прийняття у 1991 році Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у правовому полі нашої держави з'явилась низка законодавчих актів, які мають пряме відношення до вказаного правового джерела, проте досі не знайшли свого відображення у ньому. До таких віднесено норми Кримінального кодексу (КК) України 2001 року, у якому закріплено такі правові інститути та категорії, як: «здійснення злочину організованою групою і злочинною організацією» (ст. ст. 26-28); «вчинення кримінального правопорушення особою, яка має вплив у злочинному середовищі, або «вором в законі» (ст. ст. 255 - 255-2); колабораціоністська злочинна діяльність (ст. 111-1, ін.).

Виходячи з отриманих результатів, доведено, що на сьогодні слід розширити перелік об'єктів адміністративного нагляду, які закріплені в ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», позаяк це є однією з суттєвих правових прогалин, які не тільки знижують рівень ефективності діяльності відповідних правоохоронних органів з означеної проблематики дослідження, але й створюють нові потенційні та реальні загрози для національної безпеки нашої держави.

Враховуючи вказані обставини та сучасний стан запобігання кримінальним правопорушенням з боку осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК)), обґрунтована необхідність доповнення зазначеного вище Закону іншими об'єктами адміністративного нагляду, мова про які ведеться у даній науковій розробці.

Ключові слова: адміністративний нагляд; місця позбавлення волі; кримінально-виконавчі установи закритого типу; об'єкти права; національна безпека; особи, звільнені з місць позбавлення волі; правові прогалини і колізії.

Yavtushenko A. M. The impact of legal gaps and conflicts on the effectiveness of administrative supervision of persons released from prison

This scientific article analyzes the content of legislative and other normative legal acts of Ukraine, which regulate the procedure for establishing and implementing such state coercion in practice. As an administrative supervision of persons released from prisons, legal gaps and conflicts existing in this regard have been identified and scientifically based ways of overcoming them have been developed.

In particular, it was established that since the adoption of the Law of Ukraine «On Administrative Supervision of Persons Released from Places of Detention» in 1991, a number of legislative acts have appeared in the legal field of our state that are directly related to the specified legal source, but still not found their reflection in it. These include the norms of the Criminal Code (CC) of Ukraine of 2001, which enshrines such legal institutions and categories as: «commitment of a crime by an organized group and criminal organization» (Articles 26-28); «commitment of a criminal offense by a person who has influence in the criminal environment, or a «thief in law» (articles 255 - 255-2); collaborative criminal activity» (Article 111-1 etc.).

Based on the obtained results, it has been proven that the non-inclusion in the list of objects of administrative supervision, which are enshrined in Art. 3 of the Law of Ukraine «On Administrative Supervision of Persons Released from Places of Imprisonment» can be attributed to significant legal gaps, which not only reduce the level of effectiveness of the relevant law enforcement agencies on the specified issues of the study, but also create new potential and real threats to national security of our state.

Taking into account the specified circumstances and the current state of prevention of criminal offenses

by persons released from closed penal institutions (Article 11 of the Criminal Enforcement Code (CPC)), there is a justified need to supplement the above-mentioned Law with other objects of administrative supervision, which are is conducted in this scientific development.

Key words: *administrative supervision; places of deprivation of liberty; closed-type penal institutions; objects of law; National security; persons released from prisons; legal gaps and conflicts.*

Постановка проблеми. Як свідчить практика, своєчасне реагування державою, у тому числі шляхом примусу, на нові потенційні та реальні загрози, що посягають на об'єкти правової охорони, дають можливість не тільки підвищувати ефективність запобіжної діяльності та протидії злочинності, але й забезпечувати належний захист національної безпеки України [1, с. 84-96].

Особливо актуальним є це питання в умовах воєнного стану [2]. При цьому рівень загроз на об'єкти національної безпеки у такій ситуації зростає фактично у всіх галузях суспільної безпеки, включаючи й сферу виконання покарань та протидію злочинності.

Зокрема, підвищену суспільну небезпеку у сьогоденні мають особи, щодо яких застосовано такий державний примус, як адміністративний нагляд [3]. При цьому слід зазначити, що, поряд з визначеними у відповідному Законі об'єктами адміністративного нагляду, аналогічними джерелами протиправних посягань (а, отже, потенційними новими об'єктами даного державного примусу) є у теперішній час ті особи, які вчиняють кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України (ст. ст. 109-114 КК); громадської безпеки (ст. ст. 255 - 255-2 даного Кодексу) та інші суб'єкти аналогічного типу (наприклад, ухлянти від мобілізації), що об'єктивно обумовлює необхідність розширення об'єктів адміністративного нагляду, мова про які ведеться у ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі». А це, як видається, у свою чергу, дасть можливість усунути існуючу в умовах воєнного стану так звану правову прогалину з означених питань [4, с. 271].

З огляду цього, варто визнати, що дана наукова стаття є актуальною та такою, що має теоретичне та практичне значення.

Саме тому, її метою є доведення необхідності доповнення чинного законодавства України

з питань адміністративного нагляду новим об'єктами державного примусу, які в умовах воєнного стану створюють потенційні та реальні загрози для національної безпеки нашої держави та ліквідація у зв'язку з цим правових прогалин і колізій.

Натомість, *головним завданням* цієї роботи є визначення тих об'єктів, які можуть доповнити перелік вже визначених у законі об'єктів адміністративного нагляду, у силу їх підвищеної суспільної небезпеки.

Стан досліджень. Результати вивчення наукової літератури показали, що досить активно та предметно розробкою зазначеної вище проблематики займаються у сьогоденні такі учені, як: А. М. Бабенко, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, В. І. Борисов, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, М. В. Карчевський, О. О. Кваша, О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Я. Конопельський, С. А. Мозоль, Є. С. Назимко, О. Н. Ярмиш та ін.

Поряд з цим, у силу неоднозначності, суперечливості та правової недосконалості окремих правових норм, вибрана тема, потребує більш активної позиції та обґрунтованості його оцінок з боку науковців, що й стало вирішальним при виборі предмета цієї наукової статті.

Виклад основних положень. Як показали результати вивчення змісту Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», у ньому є низка правових прогалин і колізій, які знижують рівень його ефективності та детермінують в умовах воєнного стану ріст і кількість потенційних і реальних загроз, які посягають на національну безпеку нашої держави.

Мова, у першу чергу, ведеться про ст. 1 зазначеного законодавчого акту, в якій дано визначення поняття адміністративного нагляду та, як видається, допущені наступні методичні помилки, а саме:

а) у визначенні не вказано, яким державним органом встановлюється цей вид примусу;

б) у визначенні вжито словосполучення «профілактичних заходів», при тому, що у чинному законодавстві України закріплено більш широке - «запобігання кримінальним правопорушенням» (ч. 1 ст. 1, ч. 2 ст. 50 КК, ч. 1 ст. 1 КВК, ін.);

в) єдиним суб'єктом спостереження та контролю за об'єктами адміністративного нагляду визначено органи Національної поліції, у той час, коли за звільненими з місць позбавлення волі особами здійснюється нагляд і з боку інших правоохоронних органів, зокрема

територіальних підрозділів Державної установи «Центр пробації» [5];

г) у визначенні зазначено про те, що вказані заходи є тимчасовими, без пояснень у яких межах і на який термін вони встановлюються.

Такий законодавчий підхід, навіть у силу того, що він сформувався ще майже 30 років тому, звичайно, не можна вважати прийнятним та ефективним у сьогоденні, особливо в умовах воєнного стану в Україні. І ось чому.

По-перше, у 1996 році була прийнята Конституція України, ключові положення якої досі не знайшли свого місця у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі». Зокрема - це:

1. Положення про принцип верховенства права, відповідно до якого норми Конституції України мають найвищу юридичну силу (ст. 8).

2. Положення про те, що право обмеження відносно засуджених визначаються на підставі закону та рішення суду (ч. 3 ст. 63) (як це витікає зі змісту ст. 153 КВК, адміністративний нагляд встановлюється за цими особами судом попередні звільнення з кримінально-виконавчих установ закритого типу, а тому воно має знайти своє відображення у законодавчо закріпленому понятті даного виду державного примусу).

3. Положення про те, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судом (ч. 1 ст. 124); ін.

Отже, з огляду цього, доповнення поняття, що закріплене в ст. 1 вказаного вище Закону про адміністративний нагляд, словосполученням «система заходів, що встановлюється та реалізується на підставі рішення суду» є логічним та обґрунтованим кроком, спрямованим на усунення зазначеної правової прогалини.

По-друге, з липня 2003 року в Україні, замість діючого на той час Виправно-трудоного кодексу (ВТК) 1970 року [6], був прийнятий Кримінально-виконавчий кодекс [7], у якому зазначено (ст. ст. 11, 18), що покарання у виді позбавлення волі виконується у кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Виходячи з цього, можна було б у назві Закону, який є предметом даного дослідження, та у всіх його нормах словосполучення «особи, які звільняються з місць позбавлення волі» замінити на - «особи, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу».

По-третє, як видається, вжите у даному законодавчому акті слово «тимчасово» (те, що триває протягом деякого часу) є некоректним з точки

зору юридичної техніки побудови правових норм [4, с. 216-220], позаяк воно не встановлює межі та термін дії право обмежень для особи.

Враховуючи зазначене, у понятті «адміністративний нагляд», можна було б замість слова «тимчасово» закріпити словосполучення «заходи, які встановлюються на строк, що визначається у рішенні суду від одного до двох років».

По-четверте, якщо виходити зі співвідношення норм матеріального та процесуального права [4, с. 180-181], то і з цієї точки зору замість словосполучення «профілактичні заходи» необхідно вжити інше - «запобіжні заходи», враховуючи у тому числі загально визнані висновки про те, що «профілактика злочинів» є лише органічною частиною «запобігання кримінальним правопорушенням», тобто є вужчим за змістом від загального поняття [9, с. 321-322].

По-п'яте, у Законі України «Про пробацію», який був прийнятий у 2015 році [5], а також у ст. 13 КВК до повноважень органів пробації відноситься здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, до звільнення, тобто вказаний правоохоронний орган має пряме відношення і щодо тієї категорії засуджених, що звільняються з колоній та відносно яких встановлюється адміністративний нагляд.

Таким чином, і в даному випадку видозміна Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» є очевидною та необхідною, а саме - варто доповнити цей законодавчий акт словосполученням «а у випадках, визначених в інших законодавчих актах, і на уповноважені органи пробації».

Так, як видається, у цілому має виглядати по-новому ст. 1 зазначеного Закону та сформульованого у ньому поняття адміністративного нагляду.

Отже, якщо узагальнити запропоновані вище зміни і доповнення до ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», то під «адміністративним наглядом» слід розуміти такий вид державного примусу, який встановлюється на підставі закону та рішення суду на строк від одного до двох років та передбачає здійснення органами Національної поліції, а у випадках, передбачених іншими законодавчими актами, уповноваженими органами пробації запобіжних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ закритого типу, з метою недопущення вчинення

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

ними кримінальних правопорушень і здійснення виховного впливу на них.

Висновки. Як видається, нова редакція вказаного Закону дасть можливість не тільки підвищити рівень ефективності його реалізації у правозастосовній практиці, але й приведе вказаний законодавчий акт за змістом і спрямованістю до сучасних правових реалій в нашій державі та зменшить у певній мірі потенційні і реальні загрози, що посягають на національні інтереси України.

Більш того, усунення таким шляхом існуючих у зв'язку з цим правових прогалин і колізій розширить теоретико-прикладні знання щодо застосування у нормотворчій діяльності загальноновизнаних принципів побудови правових норм (логічності, системності, обґрунтованості тощо).

Література

1. Луценко Ю. В. Доктринальні положення кримінально-правової політики держави у сфері забезпечення воєнної безпеки України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2019. Вип. 138. С. 84-96.

2. Про введення військового стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

3. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

4. Теорія права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

5. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

6. Про затвердження Виправно-трудоного кодексу України: Закон Української РСР від 23.12.1970 № 3325-07. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

7. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

8. Тимчасово - Вікіпедія. URL: <https://slovnuk.ua>.

9. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: у 3-х т. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: *Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки*. 424 с.

Явтушенко А. М.,
аспірант кафедри кримінального права
та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ